

**ШКІЛЬНИЙ І СТУДЕНТСЬКИЙ ЖАРГОН
ЯК СКЛАДНИК МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ**

У статті порушено питання про шкільний і студентський жаргон у структурі молодіжного сленгу. Автор аналізує лексико-семантичні поля цих субмов, звертає увагу на взаємодію шкільного, студентського і молодіжного жаргонів.

Ключові слова: молодіжний сленг, спеціальні молодіжні жаргони, шкільний жаргон, студентський жаргон, лексико-семантичне поле.

In the article the question is raised about school and student jargon in the structure of youth slang. The author analyzes lexical-semantic fields of these sublanguages and pay attention to interaction of school, student and youth jargons.

Key words: youth slang, special youth jargons, school jargon, student jargon, lexical-semantic field.

Еволюція сучасного лінгвістичного знання пов'язана з переходом від лінгвістичної монархії до демократії, від мови витонченої словесності до повсякденного мовлення, від відшліфованих форм до мовленнєвої стихії – до мови, зануреної у життя. Сучасний лінгвіст не може не розуміти важливості вивчення мови в режимі реального часу й безперестанного спостереження, причому вивчати без презумпції засудження й категоричного відторгнення. Соціально-мовні процеси к. ХХ – п. ХХІ століття значно стимулювали розвиток студій в Україні, які висвітлюють функціонування ненормативної лексики. Проте, процесам взаємодії урбаністичних форм комунікації, серед яких чільне місце займає молодіжна субмова, не приділяється достатня увага лінгвістів.

О.Горбач у монографії “Арго на Україні” наводить зразки школярського жаргону 30-х років ХХ ст. Харкова, Полтави, Чернігова, Донецька, Перемишля, Львова, Тернополя, Станіслава, Дрогобича, Кременця, Ужгорода, Чернівців. Дослідник виділяє і студентське арго: “Свої окремі арготизми створило в нас і студентське середовище: від школярських вони різняться всього лиш там, де мова про окремі поняття, невідомі в середньошкільному докільлі. Осередками, де такі власні вирази виникали, було головно – студентські гуртожитки і корпорації” [1, с. 157]. Автор, перераховуючи міста України, де були відкриті вищі навчальні заклади (зокрема Херсон, Миколаїв), припускає, що в усіх таких осередках, напевно, виникали власні студентські арготизми, але про це можна лише здогадуватися, бо систематично їх ніхто не описував; вони інколи засвідчені випадком у різних спогадах [1, с. 158].

Серед південних українських міст у плані фіксації субстандартної лексики того часу певною мірою “пощастило” лише Одесі. Аналізуючи одеський школярський жаргон, О.Горбач посилається на працю В.Стратена “Арго й арготизми”. Побут одеських безпритульних і лексичний склад вуличницького арго Одеси відтворені в оповіданні “Вуркагани” І.Микитенка. Дослідження регіональних різновидів жаргонних підсистем, серед яких чільне місце посідають шкільний і студентський жаргони (далі – ШК і СТУД), зумовлює актуальність дослідження. Завдання нашої статті – виявлення процесів взаємодії молодіжного сленгу (далі – МС) зі школярсько-студентською субмовою. Матеріалом дослідження є молодіжне неформальне мовлення м.Херсона, переважна більшість наведених у статті прикладів не зафіксована жаргонними словниками української і російської мов [2; 5] (далі БСРЖ, КСЖЛ).

ШК і СТУД – важливі лексичні підсистеми молодіжної субмови. Вони органічні у структурі МС, оскільки носіями ШК і СТУД є виключно представники молодого покоління (відповідно, школярі й студенти), але водночас тут виділена власна предметна галузь, як у професійних жаргонів, своєрідне “виробниче ядро” – навчання. Шкільну і студентську субмови можна кваліфікувати як корпоративні молодіжні жаргони, оскільки, незважаючи на відсутність будь-якої криптологічності цих жаргонів і очевидну зрозумілість більшості їх одиниць представникам інших соціальних і вікових груп, реалізується лексика цих жаргонних підсистем лише в мовленні вказаного контингенту носіїв з огляду неактуальності для інших міських соціумів. Л.Ставицька переконливо доводить, що загальномолодіжний сленг важко відділити від студентсько-шкільного жаргону, а тому визнає інтержаргонний характер останнього [4, с. 226]. Автори “Сучасної української літературної мови” у розділі про жаргонну лексику так визначають інтержаргонні елементи студентсько-шкільного соціолекту: це жартівливі й зневажливі звертання чи характеристики своїх колег [6, с. 205]. Базуючись на твердженні Л.Скворцова про те, що СТУД є утворенням більш загального порядку, і “вбирає” в себе ШК [3, с. 49], ми не диференціюємо їх одиниці.

Школярсько-студентський соціум володіє загальномолодіжним жаргоном, але обов’язково витворює власний мовний світ, у якому домінують номінації на позначення навчальних предметів, реалій і понять процесу навчання, шкільного чи студентського персоналу, різних виявлених саме в навчальному процесі людських якостей тощо. Проаналізуємо актуальні лексико-семантичні поля в жаргонному слововжитку міської молоді, яка навчається.

Серед найменувань осіб виділяємо підгрупи: назви посадових осіб у сфері освіти; назви викладачів-предметників; назви, що вказують на статус учня/студента, професійно-навчальне спрямування; назви осіб за характерною ознакою. Посадові особи представлені у херсонському молодіжному сленгу (далі – ХМС) такими номінаціями: 'учитель' – *училка; учиха; учительця; тіч, тіча (тічер БСРЖ; тічерка КСЖЛ)*; 'викладач' – *препод*; 'завуч' – *завучмен*; 'куратор' – *курваторша, термінатор, мазер*; 'директор' – *дик*; 'декан' – *дек, деканішка*; 'ректор' – *рек, рекетор*; 'завідувач кафедри' – *кафзав*. У КСЖЛ одиниця *керя* подана як ШК 'класний керівник', нами зафіксоване розширене вживання – будь-який керівник, широко побутує у СТУД (керівник курсовою роботою, дипломною, практикою). Цікавою метафоричною номінацією є лексема *кондуктор*, що у СТУД позначає викладача, який вимагає гроші.

Найменування вчителів/викладачів-предметників найчастіше утворені на основі внутрішньої форми вихідного слова, напр.: *істориня* 'вчитель/викладач історії'; *англьона* 'вчитель/викладач англійської мови'; *україонка, укрмовичка* 'вчитель/викладач української мови'; *психічка, психологша* 'викладач психології'; *сулемешниця* 'викладач сучасної української літературної мови' (СТУД *сулеме* 'сучасна українська літературна мова' КСЖЛ). Експресивність подібних номенів, порівняно з іншими сленгізмами, не настільки велика, і за своєю лінгвістичною сутністю ці одиниці схожі швидше з професіоналізмами, ніж з власне сленгізмами. Жартівливі назви, утворені шляхом метонімічної співвіднесеності зі знаряддям чи термінологічною сферою професійної діяльності вчителя, здебільшого характерні для ШК, напр.: *інфузорія, вакуоля* 'вчитель біології'; *коробка швидкостей* 'вчитель фізики'; *молекула* 'вчитель фізики/хімії'. У мовленні студентів зафіксовані одиниці *Гомер* 'викладач античної літератури' і *літр* 'викладач літератури'.

Ми не виділяли окремо підгрупу 'найменування вчителів за їх характерними ознаками', хоча вона є досить численною у ШК. Більшість одиниць цієї групи номінує цілком визначених, конкретних людей, має яскраво виражений “локальний” характер і реалізована в мовленні учнів лише однієї школи (або навіть у межах кількох класів школи), де були створені. Утворення подібних одиниць (вироблення жаргонних найменувань конкретних людей) є специфічною рисою ШК, що не характерно для інших жаргонних утворень (наприклад, для СТУД).

У назвах, що вказують на статус учня/студента, переважають одиниці зі значенням 'молодших класів/курсів', напр.: *дітки* (МС *дитинка* 'молодший за рангом, недосвідчений' КСЖЛ); *малі*; *недорослі*; *малолітки*; *мухи*; *зелені*; *запахи*; *салабони*; *салаги*; *черпаки*; *шнурки*; *юзери*. Найменування учнів/студентів-випускників запозичені з кримінального та армійського жаргону, напр.: *дембеля*, *діди*, *дідусі*, *старі*. У жаргонних словниках зафіксована одиниця *екватор* СТУД 'час після зимової сесії на третьому курсі, середина навчання у ВНЗ', від якої у ХМС утворено студентський жаргонізм *екваторицики* 'студенти 3 курсу'.

Однією з особливостей СТУД є продукування назв, які вказують на професійне спрямування студентів, напр.: *гібриди* 'студенти подвійних спеціальностей'; *біолох/біолух* 'студент-біолог'; *калькулятор*, *маразматик*, *матюк* 'студент-математик'; *філолох* 'студент-філолог' (*філолук* БСРЖ); *фіфа* 'студентка факультету іноземної філології'; *фуфа* 'студентка факультету української філології'.

Об'єктом висміювання в школярсько-студентському соціумі постають особи, які добре навчаються, напр.: 'відмінник' – *очкарик*, *піонер*, *професор*, *рвач/рвачуга*, *роза серед навозу*, *доцент*; 'учень/студент, який старанно вчиться' – *буквоїжка*, *зубрилка/зубрило*, *книгогриз*, *книжкова криса*. Студента, який має академічну заборгованість, іменують жартівливо *академіком* ('студент, який знаходиться в академічній відпустці' БСРЖ).

Проаналізовані сленгізми (назв осіб) підтверджують думку В.Хімика, що в студентсько-учнівському соціолекті рідкісні вульгарні або образливі позначення людини, бо поведінка протесту спрямована, як правило, не на людину, а на певне коло ситуацій, на специфічне коло діяльності, на особливі умови життя [7, с. 48].

Лексика СТУД складається із загальностудентської жаргонної лексики, з одного боку, і лексики, характерної для цього ВНЗ, факультету, спеціальності – з іншого, тобто має територіальні й професійні відмінності. Найбільший ступінь "регіональності" СТУД демонструють найменування навчальних закладів (*Херпедун*, *рисо-горохова академія*, *рибтюлька*). Більшість сленгових найменувань навчальних закладів є спільними для багатьох міст України (*бурса*, *універ*, *кульок*).

Найменування навчальних закладів – здебільшого пейоративи. Яскраво виражену меліоративну функцію виконує сленгізм *школедж*. Фрази *Я навчаюся у бурситеті*. *Я навчаюся у школеджі* виконують різні стилістичні функції: перша – принизити соціальний статус студента, друга – підвищити статус школяра. Сленгізм *бурса* спочатку називав професійно-технічні училища, зараз уживаний на позначення будь-якого навчального закладу. Зневажливе ставлення до учнів ПТУ, СПТУ демонструють розшифрування цих аббревіатур, у яких акцентується сема "нерозумний": ПТУ – *поможі тупому учитися*, *притулок тупих учнів*; СПТУ – *сільський притулок тупих учнів*.

Найменування дисциплін, які викладаються у ВНЗ, віддзеркалюють наукову спеціалізацію студентів різних ВНЗ (чи навіть різних факультетів одного ВНЗ), тому ці одиниці не мають "загальностудентського" характеру, напр.: *дума* 'ділова українська мова'; *жаба де* 'безпека життєдіяльності'; *всесвітка* 'всесвітня історія'; *патам* 'патологічна анатомія'; *хістор* 'історія'; *фізрослуха*, *фізра* 'фізіологія рослин'. Сленгізми-назви шкільних предметів є більш сталими й загальноновживаними (*фізра* 'фізкультура'; *літра* 'література'; *матра* 'математика').

Розбудоване в студентсько-учнівському соціолекті лексико-семантичне поле 'оцінка', напр.: 'оцінка «1»' – *кол*, *колиця*, *клюшка*; 'оцінка «2»' – *лебідь*, *цвай* (*цвайка* БСРЖ, КСЖЛ); 'оцінка «3»' – *трендель/трендяк*; 'оцінка «4»' – *норма*, *фо*, *четвертак*, *чирик*; 'оцінка «5»' – *п'ятчина*, *п'ятило*, *п'ятифан*, *файв*. Уведення в шкільну систему дванадцятибальної системи оцінювання зумовило появу нових сленгових одиниць, напр.: 'оцінка «6»' – *сатана*, *біс*, *демон*; 'оцінка «7»' – *дядько Сем*; 'оцінка «8»' – *туди-сюди*, *Міжнародний жіночий день* (і аббревіатура *МЖД*); 'оцінка «11»' – *ван + ван*, *твікс* ('незадовільна оцінка, двійка' БСРЖ, КСЖЛ); 'оцінка «12»' – *вишка*.

Реалії й поняття навчального процесу відображені також у таких лексико-семантичних полях школярсько-студентської субмови: приміщення в навчальному закладі: 'аудиторія' – *аудитка, каб, кубрик, рум* (МС 'кімната' БСРЖ), *хата* (МС 'дім, квартира' БСРЖ, КСЖЛ); 'лекційна аудиторія' – *лекціонка, лекин*; 'бібліотека' – *біблятека/бібляша/бібльоша, книжня*; 'читальна зала' – *читалка/читашка*; 'гуртожиток' – *діра, зона, клітка, мурашник* (ШК 'школа' КСЖЛ); види навчальної діяльності: 'контрольна робота' – *контроша, контробан* (*контра, контрабанда* БСРЖ); 'лекція' – *лекшин*; 'практична робота' – *практух*; 'курсова робота' – *курсуха* (*курсач, курсовик, курсовуха* БСРЖ; *курсак* КСЖЛ); 'кваліфікаційна контрольна робота' – *кекеер*; 'кваліфікаційне контрольне завдання' – *кекезе*; предмети, пов'язані з навчанням: 'шпаргалка' – *шпаргалета, замінник, кисень*; 'ручка' – *писало, цапапало, перо*; 'атестат' – *атестик*; 'залікова книжка' – *заліковка*; 'студентський квиток' – *студак*; 'дошка' – *табло*; 'товсті книги/зошити' – *талмуди* (пор. кримінальний жаргон 'документ', МС 'інструкція для користування побутовою технікою, апаратурою і т. ін.', військ. 'військовий статут' КСЖЛ).

У сферу жаргонного словоперетворення активно включені дієслівні номени, напр.: 'списати' – *відксерити, скачати, перекачати, скопіювати*; 'підказувати' – *диригувати, суфлювати, сурлувати, цитувати*; 'потерпіти невдачу (не скласти залік, екзамен)' – *потонути*; 'скласти швидше за всіх' – *вирвати*; 'погано відповідати; плутатися' – *лажати* (МС 'робити щось неправильно, помилятися' БСРЖ, КСЖЛ), *плавати*; 'старанно займатися' – *напружуватися*; 'бути поміченим із шпаргалкою' – *погоріти, попалитися*; 'добре відповідати' – *блиснути*; 'не розуміти' – *втикати*; 'засипати питаннями' – *загрузити*.

Власну мовотворчість студентська молодь виявляє не лише шляхом творенням окремих одиниць, а й цілих висловів. Жартівливо-іронічне ставлення до вузівського навчання демонструє зафіксована в студентській стінгазеті фраза: *Студент спить – країна розумнішає*. У виступі команди КВК Херсонського державного університету були визначені три причини неявки студента на екзамен: *забув, запив, забив*. Останнє дієслово з жаргонною семою 'пропустити заняття без поважної причини' утворене конденсацією звороту *забити болт* ('поставитися до чогось байдуже', 'рішуче покінчити з чимось, перестати займатися чимось' КСЖЛ). На парті в студентській аудиторії зображено графічний символ серпа й молота з написами *Лозунг студентів – косити й забити*. *Лозунг викладача – забити й косити*. Обидві фрази розраховані на асоціативне мислення й знання жаргонного лексикону. У студентському лозунгу *забити* (зазначені вище значення) і *косити* МС 'ухилитися від чого-небудь', ШК 'прогулювати уроки' КСЖЛ. Викладацьке *забити* → *завалити* 'поставити незадовільну оцінку на екзамені комусь' БСРЖ, *косити* → *стригти/рубати капусту* кримінальний жаргон 'інтенсивно заробляти гроші' → *збивати капусту* МС 'стягувати з когось гроші' КСЖЛ.

Отже, шкільний і студентський жаргони є важливими підсистемами молодіжної субмови. Школярсько-студентський соціум володіє загальномолодіжним жаргоном, але водночас тут виділена власна предметна галузь – навчання. Актуальними лексико-семантичними полями в жаргонному слововживанні міської молоді, яка навчається, є: найменування осіб (посадові особи у сфері освіти, викладачі-предметники, особи за характерною ознакою, а також назви, що вказують на статус учня/студента, професійне спрямування); навчальних дисциплін; навчальних закладів; оцінок; приміщень у навчальному закладі; видів навчальної діяльності; предметів, пов'язаних з навчанням; дій, процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Арго на Україні: Зібрані ст. – Мюнхен, 1993. – 359 с.
2. Мокиєнко В.М., Никитина Т.Г. Большой словарь русского жаргона. – СПб.: "Норинт", 2001. – 720 с.

3. Скворцов Л.И. Об оценках языка молодежи (жаргон и языковая политика) // Вопросы культуры речи. – М., 1964. – Вып. 5. – С. 45–70.
4. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
6. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 438 с.
7. Химик В.В. Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен. – СПб.: Филолог. ф-т СПбГУ, 2000. – 272 с.